

Les causes rere l'increment del preu de la llum

«Canviar la regulació és com moure un elefant controlat per alguns dels majors poders fàctics espanyols, i el govern del PSOE, i especialment el seu soci Unides Podem, està en una posició complicada»

Les energies netes són les més barates, a causa dels seus baixos costos de producció. | Getty

L'escalada dels preus de l'electricitat en el mercat majorista que estem vivint aquest inici d'any no es traduirà a un augment proporcional en el rebut de la llum, però sí que el portarà inexorablement a l'alça en plena onada de fred. Urgeix completar la reforma del sistema elèctric i avançar com més aviat millor cap a un sistema elèctric 100% renovable.

Per què aquesta urgència? No només per combatre l'emergència climàtica, o per reduir la dependència de fonts d'energies foranes. Les energies netes són les més barates, a causa dels seus baixos costos de producció. I també per la manera com es formen els preus de l'electricitat a Espanya i com es computen. És la pedra dins la sabata.

Un 35% de la factura elèctrica d'una llar depèn del que passi en el mercat majorista, també anomenat *pool*. L'actual sistema de formació de preus s'anomena *marginalista* i pot ser fos útil en un disseny inicial del sistema dominat per energies fòssils contaminants, però ho és menys en un escenari d'energies netes. A Espanya es va començar a aplicar com a bon sistema que assegurava que es realitzessin inversions molt abundants, com ara en les nuclears, perquè aquest esforç s'anava a compensar.

[Aquest article s'ha publicat originalment en castellà a *Alternativas Económicas* (<https://alternativaseconomicas.coop/blog/una-tormenta-perfecta-dispara-el-precio-de-la-luz>)]

Controvèrsia del sistema *marginalista*

El sistema és objecte de debat. Els seus crítics subratllen que és un sistema amb tendència a la inflació i a la volatilitat. Per a altres, el problema és la seva aplicació a un mercat on hi ha empreses amb una posició molt marcada de domini, de manera que el gruix de l'oferta i la demanda se situa sota el mateix paraigües. Així, si hi ha empreses que generen electricitat que treuen ofertes i aquestes mateixes empreses tenen comercialitzadores que les compren, no es pot maximitzar més que una part del negoci (la compra o la venda). Però el grup sempre guanya. I en un moment donat és difícil demostrar que les raons per les quals una companyia no hagi aconseguit ofertes tecnològiques més barates, i sí amb altres més cares, es degui a raons que no siguin purament tècniques. És a dir, és més difícil demostrar eventuais intents de manipulació.

El mercat espanyol està en teoria liberalitzat però no acaba de funcionar bé. No segueix ni el model francès, que no marca una separació d'activitats i on persisteix el domini de l'Estat, ni el model holandès, on l'Estat s'ha esfumat i el mercat funciona amb una separació clara d'activitats.

En bona part de la UE funciona aquest mateix sistema *marginalista*, però mentre a Espanya es negocia per aquesta via dos terços de l'energia, en altres països només s'hi negocia una tercera part. Motiu pel qual interessen altres fórmules de fixació de preus, com acords bilaterals amb productors renovables amb garanties de retribució estables, sobretot mentre el mercat europeu no funcioni totalment integrat, on cada país aporta l'energia on és fort. Per exemple, la potència nuclear de França, la solar i eòlica d'Espanya, els cicles combinats d'Itàlia, etcètera.

Però com funciona aquest mercat *marginalista*? L'Operador del Mercat Ibèric d'Electricitat (OMIE) organitza la formació del preu diari aparellant ofertes de compra de les comercialitzadores i ofertes de venda de les productores d'electricitat. Una altra cosa és el mercat de futurs, l'OMIP, que crea preus de referència dins d'un termini determinat.

La més cara marca el preu de totes

Existeixen distintes tecnologies amb les quals produir electricitat. Al marge del cost per al planeta de les emissions CO₂, unes tenen majors costos econòmics de producció que altres i en alguns casos els costos inicials d'inversió estan més harmonitzats que en altres. Però en tots els casos, el joc de l'oferta i la demanda marca els preus, a partir de les ofertes que surten per cada hora de l'endemà.

En un sistema *marginalista* són les últimes ofertes que s'incorporen al sistema, les més cares, les que determinen el preu del kWh que es paga a la resta. Així, amb un dia d'antelació, es planifica l'electricitat que serà necessària al sistema per a cobrir la demanda i el preu. Rere les nuclears, que tenen priorat perquè les centrals no poden aturar el seu funcionament, entren les energies netes quan es planifica la demanda, però si la producció de renovables no basta per cobrir-la (fet que ha passat ara), en el sistema es van afegint altres fonts, fins a arribar al carbó, de capa caiguda, i al gas (els cicles combinats generen electricitat cremant gas i a la pràctica estan funcionant de *back up* si fallen les renovables).

I els preus del gas estan pels núvols. Després del pic del divendres, (<https://www.naciodigital.cat/noticia/214024/llum-es-dispara-arriba-preu-record-aquest-vespre>) en el que el preu d'entrega va arribar a la punta de 55,18 euros per MWh segons dades del Mibgas, el preu es va situar ahir en 41,31 euros MWh. Els experts parlen d'una reducció del subministrament via Algèria, que atén a la demanda creixent d'altres puntes del globus.

I va arribar l'onada de fred

Els errors i disfuncions del sistema estan sempre allà, però emergeixen en moments molt precisos. I estem en un d'aquests moments: una onada de fred, que estira de la demanda perquè necessitem escalfar les llars i, a més, en plena crisi per la pandèmia, amb les conseqüències socials que comporta. I el repte ens enganxa, a més i un cop més, amb l'assignatura pendent d'una rehabilitació massiva d'edificis per a millorar la seva eficiència energètica.

En realitat, s'han donat diferents factors a la vegada. El primer és obvi: fa molt de fred i la demanda puja, després d'un any marcat per les pandèmies i els confinaments amb la demanda pels terres, sobretot d'empreses, circumstància que havia tirat cap avall els preus. I no només a Espanya, sinó que la pujada de la demanda ha sigut global, especialment en els països de l'hemisferi nord. En segon lloc, la producció de renovables com la solar i l'eòlica, que són les més barates, ha sigut menor. Ha fet menys sol i menys vent (o massa).

Preus del gas i del CO2

En paral·lel, els preus internacionals del gas s'han disparat. I també s'han enfilat els drets d'emissió de diòxid de carboni (CO2), que és el preu que es paga per llençar a l'atmosfera el principal gas d'efecte hivernacle. Estava molt baix i ha superat els 34 euros per tona. La pujada d'aquests drets afecta directament a les centrals de gas i, sobretot, a les de carbó. La Unió Europea impulsa una Llei Climàtica i una transició ecològica que tensa l'alça dels preus per a les assignacions que s'entreguen a les indústries emissores de CO2.

Amb tot aquest còctel, el divendres passat, en el mercat es van arribar a pagar 114,89 euros per un MWh en alguns moments, encara que el preu mitjà va tancar a 92,99 euros segons l'OMIE. Un preu rècord des de l'any 2013. El preu més elevat s'havia pagat el 2010 (145 MWh).

Quant ha augmentat el preu per kWh aquest any?

Aquest dilluns, (<https://www.naciodigital.cat/noticia/214130/preu-llum-tornara-disparar-se-aquest-dilluns>) el preu marginal a les 21:00 hores estava previst en 121,14 euros MW/h, amb un tancament de 85,26. Segons l'organització de consumidors FACUA, el preu del quilowatt hora (kWh) s'ha incrementat un 35,8% en el que portem de mes. Els primers 11 dies de l'any, s'ha situat en 18,20 cèntims (si s'inclou impostos indirectes). En els primers 11 dies de 2020 es pagaven 13,40 cèntims. L'organització reclama a l'executiu que actuï contra l'especulació i compleixi amb els acords de la formació de la coalició per abaratir el rebut.

[naciodigital]2/214191[/naciodigital]

Ja al desembre, el preu havia pujat (un 7,2%) per primera vegada des del mes d'abril de 2019. L'entitat diu que per un usuari mitjà la factura no ha superat els 80 euros des del desembre de 2018, a Europa. Aquestes pujades es produeixen quan, en el marc de la Unió Europea, Espanya destaca com el cinquè país amb el preu més car pels consumidors, per darrere de Dinamarca, Alemanya, Bèlgica i Irlanda.

La CNMC i les multes elèctriques

Quan es donen episodis cridaners, tot el món mira cap a la Comissió Nacional de Mercats i la Competència (CNMC), encara que aquesta, d'ofici, té entre les seves tasques la vigilància d'aquests preus. En el passat, Endesa, Naturgy (antiga Gas Natural) i Iberdrola van ser multades per la CNMC per alteracions de preus. Les dues primeres, en el 2016. La tercera, el 2015.

El ministre de Consum, Alberto Garzón, ha demanat via Twitter una investigació sobre eventuais "irregularitats", i està bé que ho subratlli, però l'important, a més d'esclarir el que ha passat, és que el sistema de formació de preus no quedi en mans de l'especulació.

Qui es veu afectat per la pujada

La tarifa regulada (tècnicament s'anomena Preu Voluntari al Petit Consumidor, o PVPC), afecta 11 milions de llars que es mantenen en ella en lloc de negociar una tarifa determinada amb les companyies elèctriques que comercialitzen el subministrament. I en especial, protegir a les famílies amb menors ingressos.

Si la persona consumidora s'acull a la tarifa regulada, una part de la factura (un 355%) depèn d'aquests vaivens en el mercat majorista. El 40% són peatges amb el que el consumidor finança els costos regulats, per exemple de distribució. I el 25% que queda correspon a l'IVA i a l'impost de l'electricitat.

L'OCU adverteix sobre el mercat lliure

Altres 13 milions de llars estan el mercat lliure, i pacten determinades tarifes amb empreses. A aquestes els interessa que els consumidors deixin la tarifa PVPC, que els rendeix menys, i pactin amb elles una tarifa. Segons afirma l'OCU a la seva web, al principi les empreses t'asseguren un bon preu, però "el truc de les companyies per treure't més és aprofitar la revisió anual de la tarifa per a pujar pels núvols el preu que tenies": ofereixen o bé descomptes potents comparats amb "tarifes pèssimes", tarifes planes que mai suposen "riscos" per a la companyia i "engrunes d'activar la discriminació horària d'amagat".

2020, el rebut més baix en 10 anys

De totes maneres l'any 2020, el primer de la pandèmia de la Covid-19, i amb una aturada de l'activitat, va implicar una baixada important del rebut de la llum. Un 10,6% menys que l'any anterior, segons càlculs de FACUA. El preu mitjà del kWh va ser de 12,14 cèntims d'euro. El rebut acumulat durant l'any per a un usuari mitjà va ser el més baix de la dècada: 763,68 euros, sempre que es tingui una tarifa regulada, i considerant com a usuari mitjà a un que consumeixi 366 kWh i tingui una potència contractada de 4,4 quilowatts, d'acord amb el càlcul de l'organització de consumidors.

Novetats relativament esperançadores

La pròxima primavera s'aplicaran els peatges que paguen les empreses per transportar i distribuir electricitat i gas natural, que ha fixat la CNMC, i que van en la línia amb una baixada de la factura de la llum.

En paral·lel, s'està cuinant en el Congrés la Llei de Canvi Climàtic, que preveu un major pes de l'energia verda en el mix total. Són alguns aspectes esperançadors de cara al futur, a l'espera que se creï l'anomenat Fons Nacional per a la Sostenibilitat del Sistema Elèctric, que, segons el govern de Pedro Sánchez, possibilitarà una reducció del rebut en un 13% en 10 anys. Aquest fons pagarà els costos que van associats al règim redistributiu de les energies renovables, la cogeneració i els residus, que sortiran del rebut. Els costos, que ascendeixen a prop de 6.000 milions d'euros a l'any, es pagaran amb aportacions de petroleres, gasistes i comercialitzadores; es a dir, de tots els subministradors. Però sobretot, les petroleres.

Canviar la regulació i la batalla política

Aquests canvis incidiran en la factura. Altra cosa és el preu de l'electricitat. Canviar la regulació és com moure un elefant controlat per alguns dels majors poders fàctics del país, i l'executiu, i especialment el seu soci Unides Podem, està en una posició complicada i plena de contradiccions, a causa del seus atacs passadats a la inacció, i fins i tot "complicitat", del govern davant el qual Pablo Iglesias va anomenar "codícia de les elèctriques" el 2017. Avui, l'oposició, començant pel PP, Ciutadans i Vox, però també formacions com Bildu, se li tira a sobre i exigeix explicacions i mesures.

